

Protestantse kerken in Europa: heroriëntatie en op zoek naar verbinding

Hoe staat het met het protestantisme in Europa? Naast ontkerkelijkheid is er vitaliteit en groei. Evangelicale kerken maken hun opmars in Oost-Europa. Historische kerken heroriënteren zich.

Over de grens

Heleen Zorgdrager

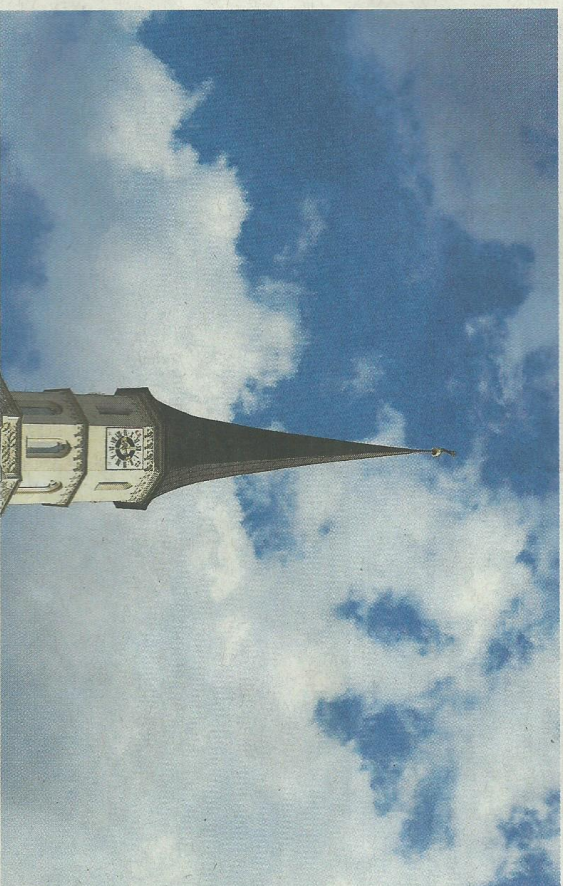
Als je jarenlang les gegeven hebt over protestantisme aan oosters-orthodoxe en katholieke studenten in een Oost-Europees land zijn er bepaalde dingen waar je op voorbereid bent. Zo is het belangrijk om te benadrukken dat protestantse kerken geen sekten zijn maar dat ze, net als die andere grote kerken, teruggaan op de vroegste kerk en haar geloofsbelijdenissen. Het is verleidelijk om de studenten voor te houden dat de Bijbel eigenlijk 'de icoon van de protestanten' is. Het wil er ook best in dat voor protestanten de persoonlijke relatie tot God het belangrijkste is. Maar het wordt lastig op het moment dat de eindeloze veelheid van protestantse kerken aan de orde komt. 'Waarom niet meer eenheid en gemeenschap', vragen de studenten zich af, 'wie heeft er baat bij deze verbroekeling? In waar staan ze dan samen voor?' De studenten liepen hun winst

welke betekenis ze hebben voor de samenleving en waar het heen zou kunnen gaan.

Alweer tien jaar geleden prikkelde de in Oxford werkzame theoloog Alister McGrath met zijn voorspelling dat de protestantse mainline kerken (de inhese en getelormeerde) hun langste tijd hebben gehad. Alleen de evangelicale en charismatische kerken, samen met de pinksterkerken, zouden toegerust zijn voor de 21e eeuw. We zien inderdaad dat deze kerken de grootste groei doormaken in West- maar vooral ook in Oost-Europa. Met hun nadruk op de persoonlijke geloofsbeleving, hun flexibele aanpassing aan plaatselijke omstandigheden, en het vermogen om mensen in een snel veranderende samenleving een gevoel van identiteit en houvast te geven scoren evangelische en charismatische kerken goed in de post-communistische samenlevingen van Oost-Europa.

Kerkplantingen

Om een voorbeeld te geven: in de stad Lviv in Oekraïne zijn nu 47 protestantse gemeenschappen waar

Het is bijna onmogelijk iets algemeen te zeggen over waar de protestantse kerken voor staan. Foto: AFP

kingsskracht aan hun transnationale dimensie en uitstraling. De muziek, de stijl van vieren, de communicatie via de alternatieve media maakt dat men zich een spirituele wereldburger kan voelen, lid van een global religious community. Dit trekt vooral jongeren uit grote steden aan. Maar McGrath heeft nog geen gelijke gelovigen met de stelling dat

zijn wel lid van de (straats)kerk en mensen hebben veelal een positieve waardering voor de kerk. Er is respect voor de kerk als cultuurdrager en als belichaming van religieuze en nationale identiteit.

Een vergelijkbare vorm van 'cultuurprotestantisme' vinden we ook bij onze oosters-orthodoxe kerken in Duitsland, Zweden en ook in een op

diaconale partner en tegelijk luis in de pels voor de Europese Unie.

Het is ook in deze kerktamilies dat de kerken elkaar kritisch durven bevragen. Hoe gaan ze om met de vraagstukken van eenheid en nationalisme (nuttig in Hongarije), met migranten en (exkluderende) minderheden in eigen land, met de groeiende populariteit van atheïsme in Europa, met bin

eindeloze veelheid van protestantse kerken aan de orde komt. „Waarom niet meer eenheid en gemeenschap”, vragen de studenten zich af. „Wie heeft er baat bij deze verbroekeling? En waar staan ze dan samen voor?”

De studenten leggen hun vinger op een zere plek. Waar staan de protestantse kerken samen voor? Het is bijna onmogelijk om daar iets algemeen over te zeggen. Als we alleen al naar Europa kijken komt er een uiterst veelkleurig maar ook verwarrend beeld op ons af. Afbrokkeling en ontkenning op de ene plaats, groei en vitaliteit op de andere plaats. Krachtige profilering hier, vervagende identiteit daar. Kerken die nog altijd de grote cultuurdragers zijn in sommige landen, naast kleine minderheidskerken in andere landen die soms moeten vechten om wettelijke erkenning en bescherming.

Een eerste belangrijke conclusie kunnen we alvast trekken. Als het gaat om protestantse kerken in Europa zal het altijd moeten gaan over protestantse kerken in hun specifieke context. Dat is precies het uitgangspunt van de nieuwe serie die vanaf volgende week in deze krant verschijnt over protestantse kerken in diverse Europese landen, en waarop deze bijdrage een inleiding wil zijn. Maar de gegeven pluraliteit in het protestantse landschap ontslaat ons niet van de opgave om toch tenminste enige tendensen aan te wijzen, trends wellicht die het plaatselijke oversijgen, en toch iets verbindende te zeggen over waar de protestantse kerken voor staan.

ken goed in de post-communistische samenlevingen van Oost-Europa.

Kerplantingen

Om een voorbeeld te geven: in de stad Lviv in Oekraïne zijn nu 47 protestantse gemeenschappen waarvan er slechts twee behoren tot een historische lutherse kerk. De meeste kerkgemeentes zijn vernieuwende afsplitsingen van een traditionele baptisten- of pinksterkerk, of het zijn nieuwe evangelische kerkplantingen die als paddenstoelen uit de grond schieten.

In West-Europa onthullen charismatische gemeenschappen zoals de Hillsong megakerken hun aantrek-

ken via de allernieuwste media maakt dat men zich een spirituele waardburger kan voelen. IJl van een global religious community. Dat trekt vooral jongeren uit grote steden aan.

Maar McGrath heeft nog geen gelijk gekregen met de stelling dat de rol van historische lutherse en gereformeerde kerken zou zijn uitgespeeld. Ze zijn zich aan het heroriënteren. Ze zijn zich aan het herbronnen, zoals blijkt mag uit het enthousiasme voor het Calvinjaar (2009) en het komende Reformatiejubileum (2017). Ze zoeken naar nieuwe verbindingen met de evangelische en charismatische geloofsbeweging.

De pijnlijke krimp in een land als Nederland leidt tot een zelfbewustere profilering van protestantse identiteit. Zo karakteriseert de Jan Offingra in een bundel van de predikantenbeweging Op Goed Gerucht de 'onverstoobare protestant' met de drieslag Bijbels, nuchter en aards, doordacht en doorleefd. Bij een nieuwe profilering van identiteit kan veel geleerd worden van een kerk als de Waldezen in Italië die al eeuwen minderheidskerk is, juist vanuit die eigen ervaring als kwetsbare minderheid en vanuit het geloof in 'het Woord dat vijf maakt' geven ze krachtige inputten aan het maatschappelijk debat en lopen ze voorop in het samenkerken met migranten en vluchtelingen.

Waardering

Niet overal worden historische protestantse kerken overigens een minderheid. In Scandinavische landen is het kerkbezoek laag, maar veel mensen

voor de kerk als cultuurdrager en als belichaming van religieuze en nationale identiteit.

Een vergelijkbare vorm van 'cultuurprotestantisme' vinden we ook bij onze oosterburen. Hoge politici in Duitsland stellen er eier in om op kerkenzake te mogen optreden en zich daar als christen te presenteren. Op de belangrijkste televisiezender is er nog altijd op de zaterdagavond, na het annuement, een door een predikant gesproken Wort zum Sonntag. De scheidslijn tussen seculier en religieus ligt minder scherp dan in ons land. De wat snalende bejegening van gelovigen zoals de seculiere elite in Nederland die kan tentoonspreiden (Pauw & Witteman) zal men op de Duitse televisie niet gauw vinden.

Banden aantrekken

Een opmerkelijke tendens van de laatste jaren is dat in Europa de 'families' van kerken de banden aantrekken, je wilt weer weten waar je bij hoort en uit welk nest je komt. Zo is er een Lutherse afdeling van de lutherse Wereld Federatie (LWF) en van de World Communion of Reformed Churches (WCRC), en trekken lutherse en gereformeerden samen op in een overkoepelende Community of Protestant Churches in Europe (COPCE). Vooral

die laatste gemeenschap laat zich steeds duidelijker horen in theologische, kerkpolitieke en maatschappelijke kwesties. Protestantse diaconale organisaties uit heel Europa werken uitstekend samen in het netwerk Eurodiaconia, om armoede en sociale uitsluiting tegen te gaan. Ze zijn een

dat de kerken elkaar kritisch durven bevelen. Hoe gaan ze om met de vraagstukken van ethiciteit en nationalisme (urgent in Hongarije), met migranten en (seksuele) minderheden in eigen land, met de groeiende pres-

sentie van islam in Europa, met binnenkerkelijk fundamentalisme dat hen en der de kop opsteekt? Een heet hangijzer is bijvoorbeeld het terugdraaien van de toegang van vrouwen tot het ambt door zowel de lutherse kerk in Ierland als de Hongaarse-reformeerde kerk in Oekraïne. Daar kan in de familie scherp op worden doorgeslagen zonder dat men elkaar loslaat of direct over de tafel trekt.

Waar de protestantse kerken samen voor staan zal in het voortgaande gesprek en debat van deze confessionele families moeten blijken. Waar de protestantse kerken concreet voor staan, dat zal blijken uit de verhalen van de nieuwe columnisten uit heel verschillende steden in Europa: verhalen met de geur, kleur en smaak van de eigen plaats, de eigen context waarin kerkelijke gemeenschappen de uitdagingen aangaan en hun wereld omlezen, met bijbelse nuchtheid, dooracht en doorleefd.

Heleen Zorgdrager is hoogleraar systematische theologie en genderstudies aan de Protestantse Theologische Universiteit in Amsterdam en gastdocent aan de Oekraïense Katholieke Universiteit in Lviv, Oekraïne. Dit is het introductieverhaal bij een nieuwe serie columns over kerken zijn in Europa.

Boetepsalmen bij marathon in Lollum

Lollum | Op zaterdag 5 en zondag 6 april vindt weer de Nacht van Lollum voor Tadzjikistan - ook wel bekend als de Lollumer Muziekmarathon - plaats in de gereformeerde kerk te Lollum. In het Fries worden zondagmorgen de zogenaamde boetepsalmen gezongen.

De marathon begint zaterdagmiddag om 16.00 uur met een programma voor kinderen; daarna

wisselen troubadours, vrouwen- en mannenkoren, gits en rockgroepen elkaar af. Dit jaar gaat de marathon niet de hele nacht door. Hoewel het idee aansprekend is, blijken er in de praktijk te weinig mensen voor te blijven zitten, en dat werkt demotiverend voor organisatie en artiesten.

De marathon begint zaterdagmiddag om 16.00 uur met een programma voor kinderen; daarna

(66 complete) te hebben gezongen tijdens het Lollumer evenement, is er nu gelegenheid om de zeven klassieke boetepsalmen te zingen. Dit zijn de psalmen 6, 32, 38, 51, 102, 130 en 143. Onder leiding van Rixt Witteveen (dirigente) en Bart de Vries (orgel) worden de boetepsalmen gezongen uit het Friese Liedboek. De deelnemers wordt verzocht zelf het blauwe zangboek mee te nemen. Vo-

rig, jaar verzamelden zich meer dan veertig zangers uit de hele provincie om een uur lang psalmen te zingen. Het boetepsalmen zingen begint om 7.45 uur. Wie mee wil ontblijven, kan zich tot en met morgen aanmelden. De muziekmarathon wordt zondagmiddag afgesloten met een kerkdienst, waarin de complete Protestantse Geminente Scharegoutum op bezoek komt, samen met predikant, combo

en gelegenheidskoor. De entree voor de muziekmarathon is 5 euro (kinderen tot en met 12 jaar mogen gratis). De opbrengst is voor het project van de gemeenten Burgwerd c.a. en Lollum in Tadzjikistan. Veertien mensen bereiden zich voor op een reis naar de voormalige Sovjetstaat.

➔ Opgave voor het psalmen-deel bij Houtse Wereldrapporten.nl